Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, 1944-03-12, iš Štuthofo – į Vilnių

Lager Stutthof, d. 12 März 1944

Prof. Dr. Balys Sruoga
Lager Stutthof b/Danzig
Block XI

Lager Stutthof, d. 12 März 1944

Vanduk, mano miela, mano mylima! A. 11-3 kam Dein Brief v. 27-2. Eure mit Dalia Güte hat mich bis zu Tränen gerührt. Danke, meine Guten, danke! Über den Albinas Tod wusste ich schon. Ich konnte nicht mit unserem besten Freunde verabschieden, konnte ich ihn nur beweinen u. die Gefühle tief im Herzen verborgen. Das vergeht nicht so einfach. Am 16-3 wird es schon ein Jahr ablaufen, als ich verhaftet bin u. a. 26-3 als ich in Stutthof als Häftling eingesperrt sitze. Wenn nach dieser Frist werde ich nicht entlassen (kleine Verspätung kann vorkommen), dann wird es kein Sinn haben mehr daran zu denken – wenigstens, bis zur Ende des Krieges. Wahrscheinlich, das Opfer unserer, mit Dir, Vanduk, Leiden ist sehr notwendig für das Schmieden der Geschichte. Sowieso, zu 20-3, unserem Jubiläum, werde ich wahrscheinlich nicht zu dir kommen, – u. dieses Opfer sollen wir bringen. Doch vorbereite ich mich schon jetzt zu diesem Feier – ich werde es feiern – Du wirst mich fühlen! Über mein Leben habe ich nicht viel zu berichten: ich bin sehr einsam in der Menge der Leute; meine Tage sind grau, – unendlich grau u. lebenlos, alle sind gleich, wie die blinde Regenwürme. Schon verging ganzes Jahr, als ich dichterisch u. wissenschaftlich untätig bin. Diese Untätigkeit kann keine frohe Gedanken bringen, – was das für einen Dichter bedeutet, wird kein Beamte verstehen… Ich weiss, Vanduk, dass Euch mit Dalia bin ich viel schuldig geblieben, – vielleicht, vielleicht werde ich noch können Euch das ausgleichen. Schade, dass im Frühling das Meer aus meinem Fenster ist nicht mehr hörbar – ich bin noch einsamer. Unserer Frühling ist regenreich, schmutzig, traurig, wie ein riesiges hungriges wildes Vogel, in dessen Schatten, wie in Götterdämmerung, das Leben wird zum stinkendem Teich. Mein Gott, wie sehne ich mich nach der lebendigen Welt! Es gibt dazu keine Worten! – In voriger Woche kamen die Paketen No 11, 12 u. 13. – besten Dank! Deine Hilfe ist auf meiner Gesundheit sehr bemerkbar: es geht mir besser. Schade nur, dass mit hiesigen Klima bin ich nicht gänzlich einverstanden. Schreibe mir mehr über Eures Leben, wenn es möglich ist, über Bekannten, Geschehnissen, Kleinigkeiten: jede Nachricht aus dem Vaterlande ist wie ein gesundheitbringendes Balsam für meine Häftlingsseele. Wie dankbar bin ich Dalia für die paar Zeilen, die hat sie in deinem Brief eingeschrieben. Ich weiss nicht warum, aber es ist mir schwer Dalia vorzustellen, wie sieht sie aus als Erwachsene. Ihre seelische Zustand fühle ich klar, aber Ihre [1r] // physische Züge mir sich verwickeln. Welches Kleid hat sie? Wie sehen Ihre Haare aus? Wie sitzt sie bei der Arbeit? Vanduk, Vanduk, wie liebe ich unsere Dalele! Die Briefe sind mir die einzige Möglichkeit herzlich zu sprechen, doch bin ich ein Häftling. Das Herz wie erschrockener Nachtigall verbirgt sich in der Tiefe der Laube, schweigt, – nur klopft fieberhaftig. Die Lieder bleiben nicht gesungene, das Schmerz bleibt unausgesprochen. Weh den Leuten, die haben die Wahrheit geliebt! Ich bete an alle Götter, dass Du nur gesund u. kräftig wärest. Küsse unsere Dalele, sage Ihr… na, ja – genug!

Vanduk, Vanduk!

Dein Bal [1v] //

_____

Prof. dr. Balys Sruoga
Stutthofo stovykla prie Dancigo
XI blokas

Stutthofo stovykla, 1944 [m.] kovo 12 d.

Vanduk, mano miela, mano mylima! 03-11 atėjo Tavo 02-27 laiškas. Jūsų su Dalia gerumas sujaudino mane iki ašarų. Ačiū, mano gerosios, ačiū! Apie Albino mirtį aš jau žinojau [1]. Negalėjau atsisveikinti su geriausiu mūsų draugu, galėjau tik jį apraudoti ir giliai širdyje paslėpti jausmus. Tai ne taip paprastai praeina. 03-16 sueis jau metai, kai esu suimtas, o 03-26 – kai esu įkalintas Stutthofe. Jei praėjus šiam laikui nebūsiu paleistas (gali pasitaikyti nežymiai pavėluoti), tada nebus prasmės daugiau apie tai galvoti – bent jau iki karo pabaigos. Turbūt mūsų su Tavim, Vanduk, auka, kančios yra labai reikalingos istorijos kūrimui. Vis tiek 03-20, mūsų jubiliejui, aš turbūt nespėsiu pas Tave grįžti, – ir šią auką mes turime paaukoti. Bet jau dabar aš ruošiuosi šiai šventei – aš ją švęsiu – Tu mane pajusi! Apie savo gyvenimą neturiu daug ko papasakoti: esu labai vienišas žmonių minioje; mano dienos pilkos, – be galo pilkos ir negyvos, visos vienodos kaip akli sliekai. Jau praėjo ištisi metai, kai aš nedirbu kūrybinio ir mokslinio darbo. Šis neveiklumas negali kelti džiugių minčių, – ką tai reiškia poetui, nesupras joks valdininkas… Aš žinau, Vanduk, kad Jums su Dalia likau daug skolingas, – galbūt, galbūt aš dar galėsiu Jums atsilyginti. Gaila, kad pavasarį pro mano langą nebesigirdi jūros – jaučiuosi dar labiau vienišas. Mūsų pavasaris lietingas, purvinas, liūdnas kaip milžiniškas alkanas laukinis paukštis, kurio sparnų šešėlyje nelyginant dievų sutemose gyvenimas virsta dvokiančia kūdra. Dieve mano, kaip aš ilgiuosi gyvojo pasaulio! Žodžiais to neapsakysi! – Praeitą savaitę atėjo siuntiniai nr. 11, 12 ir 13 [2] – labai ačiū! Tavo pagalbos dėka labai pagerėjo mano sveikata: jaučiuosi geriau. Gaila tik, kad vietinis klimatas man nevisiškai tinka. Jei įmanoma, parašyk man daugiau apie Jūsų gyvenimą, apie pažįstamus, įvykius, smulkmenas: kiekviena žinia iš Tėvynės kaip sveikatą gydantis balzamas manajai kalinio sielai. Koks aš dėkingas Daliai už kelias eilutes, kurias ji parašė Tavo laiške. Nežinau kodėl, bet man sunku įsivaizduoti Dalią, kaip ji atrodo suaugusi. Jos dvasinę būseną aiškiai jaučiu, bet jos [1r] // fizinius bruožus matau miglotai. Kokia jos suknelė? Kaip atrodo jos plaukai? Kaip sėdi ji dirbdama? Vanduk, Vanduk, kaip aš myliu mūsų Dalelę! Laiškai man vienintelė galimybė nuoširdžiai pasikalbėti, aš juk esu kalinys. Širdis kaip išgąsdinta lakštingala slepiasi lapijos gilumoje, tyli, – tik karštligiškai daužosi. Dainos lieka neišdainuotos, skausmas neišsakytas. Vargas žmonėms, kurie mylėjo tiesą! Meldžiuosi visiems dievams, kad tik Tu būtum sveika ir stipri. Pabučiuok mūsų Dalelę, pasakyk Jai… na, taip – gana!

Vanduk, Vanduk!

Tavo Bal [1v] //

KOMENTARAI

[1] „Albinas Rimka, miręs 1944 m. II. 27 Vilniuje“ (Vandos Sruogienės pastaba).
„Gal artimiausia draugystė buvo su Albinu Rimka. Tokia be daugelio žodžių, paprasta. Juk tas ekonomistas jaunystėje labai domėjosi literatūra, menu, kukliai, bet taikliai duodavo savo pastabas“ (Vandos Sruogienės laiškas Algiui Samulioniui, iš Čikagos – į Vilnių, [pasirašytas mašinraštis], 1978-08-29, in: LLTI TS, l. 2r).
„Tarp mūsų draugų negalima pamiršti Albino Rimkos. Tai nebuvo „dūšios draugas“, bet mūsų ištikimas bičiulis, patarėjas, bėdoj gelbėjęs ir niekad nelaukęs už tai net „dėkui“. Balys su juo susipažino per „Aušrinę“, per leidinėlį JAV, kur Rimka organizavo „Sandarą“ ir mokėsi žurnalistikos. Mirė jis netikėtai, kuomet Balys buvo Stutthofe. Per Kalėdas 1943 m. buvo nuvažiavęs į savo ūkelį Pajiesyje parsivežti sau ir draugams kiek maisto. Tai buvo tikras principo žmogus, liaudininkas, tikėjęs, kad žmogus gali valdyti tiek žemės, kiek jis pats su savais gali pajėgti apdirbti. Žmonos sesuo, brolis šeimininkavo, o pats profesorius atspėjamu laiku irgi ten laukely darbavosi. Tik turėjo astmą, nestiprios sveikatos buvo. Ir žiemos metu, slapstydamasis nuo vokiečių, ant savo pečių nešė naktį į geležinkelį skerstuvių, vaisių. Sušilo, peršalo, pavargo. Išdalinęs dovanas (ir mums teko) atsigulė, keletą dienų karščiavo, žmona kvietė gydytoją, manėm, nieko tokio. Kuomet vieną vakarą aplankiau, pastebėjau, kad jis sunkiai alsuoja, kliedi… Žmona sako, nieko, jam jau geriau. Sunkia širdimi parėjau namo ir galvojau, kad mes juo nepakankamai rūpinamės, o jis juk jau senas… apie 60 metų turbūt (įsivaizduok, ką aš dabar galėčiau pasakyti?). Kitą rytą gaunu telefoną: Rimka mirė… Tuoj man galvoj dingt – kaip aš tą galėsiu Baliui pranešti… O Balys sužinojo iš kitų, netrukus gavo kitą labai liūdną žinią, kad mirė Jurgis Baltrušaitis…“ (Vandos Sruogienės laiškas Algiui Samulioniui, iš Čikagos – į Vilnių, [pasirašytas mašinraštis], 1989-10-03, in: *LLTI TS*, l. 1r, 2r)
„Pažintis su Albinu Rimka rišo Balį nuo 1916 metų koresponduojant „Saulėtekio“ ir kitos to meto spaudos reikalais. Tikrais bičiuliais jiedu pasidarė 1919 m., kada Rimka buvo Balio šefu Spaudos biure ir kada jiedu bendradarbiavo „Lietuvos“ redakcijoje. Rimka nepraleisdavo „Vilkolakio“ vaidinimų, be to, ir studijų metu Vokietijoje susitikdavo. Taip mes visi trys kartu praleidom Kalėdas Münchene 1921 m., lankydami teatrus, koncertus, meno muziejus ir garsias aludes. Vėliau, gyvendami Kaune, paskui Vilniuje, dažnai sueidavome. Rimka visad buvo patarėjas, artimas žmogus nelaimėms ištikus.
Savotiška buvo tų dviejų vyrų draugystė. Dar savotiškesnis jų bendravimas. […] Mažai žodžių – daug minčių. […]
Balys, būdamas Stutthofe, skaudžiai išgyveno bičiulio mirtį 1944 m. Tarp jųdviejų niekad nebuvo jokių nesusipratimų“ (Vanda Sruogienė, „Draugystė su Albinu Rimka“, in: *Balys Sruoga mūsų atsiminimuose*, sudarė Vanda Sruogienė, Vilnius: Regnum fondas, 1996, p. 126–128).

[2] 1944 m. vasario 15 d. Vanda Sruogienė išsiuntė Baliui Sruogai 1 [klg.] 3/4 [gr.] siuntinį nr. 11, kuris buvo „gautas“ („Lašinukų 400 gr., kavos, cukraus 300 gr., 5 svogūnai, 400 gr. medaus, tabokos sauja, 2 dėž[utės] papirosų, dešros 200 gr., 2 sąsiuvinėliu papirosinio popieriaus“) („Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 1370, l. 3v); 1944 m. vasario 22 d. Vanda Sruogienė išsiuntė Baliui Sruogai 1 [klg.], 600 [gr.] siuntinį nr. 12, kuris buvo „gautas“ („Duonos 1 klg., tirpytų lašiniukų 200 gr., cukraus 300 gr., tabokos dėžutė, 2 sąs[iuvinėliai] papiros[inio] popieriaus, 1 citrina, 4 saldainiai“) (Idem, in: *Ibid*.); 1944 m. vasario 23 d. Vanda Sruogienė išsiuntė Baliui Sruogai 1 [klg.], 500 [gr.] siuntinį nr. 13, kuris buvo „gautas“ („Duonos 1 klg., tirpytų lašinukų 200 gr., juod[ųjų] serbentų konfetkų, 3 dėž[utės] papirosų, degtinės 250 gr., svogūnai“) (Idem, in: *Ibid*.).